

folklor znanost naše prihodnosti, katero moramo gojiti pridno in intenzivno. Žalibog, je pa ravno ta znanost, ki bi nam morala odpreti in poiskati one specifične slovenske narodne poteze, katere moremo pridati mednarodni splošnoevropski krščanski kulturi, zadnja desetletja jako zapuščena. Morda se bo s političnim preporodom našega naroda tudi v tem oziru obrnilo na bolje. Vsaj predznaki se že kažejo. Omenim prizadevanja društva za tujski promet, da nam sestavi slovenski narodni stavbni slog. K takim veselim pojavom na polju slovenskega ljudoznanstva prištevamo tudi dva zvezka „Bisernice“, katere je nabral v Adlešičih veleč. g. župnik Ivan Šašel. Oba zvezka sta urejena enako in obsegata: 1. pregovore in reke, zbrane abecedno, 2. pesmi, razvrščene po vsebini v več pododdelkov, 3. vraže in prazne vere, 4. pravljice in pripovedke in slednjič še slovarček. Drugi zvezek prinaša tudi slike belokranjskih narodnih noš.

Gotovo ima Belokrajna še mnogo drugih narodnih posebnosti, ki bi spadale v to zbirko. Žal tudi, da pesmim niso pridejani napevi in da ni jezik bolj natančno zaznamovan po izgovarjavi. Bolje je zbirati malo, a to natančno, kot pa mnogo, a manj natančno. Pri narodni pripovedki ali pesmi je važno vedeti, če jo je pripovedoval domačin ali stranski človek, kdo in odkod? Dalje, če je kaj izobražen in kako, če je potoval ali čital, kakšne je starosti, stanu in značaja? Besedilo bi moralo imeti posebna diakritična znamenja, ki bi kolikor mogoče natančno izražala izgovarjavo. Skrbno je treba tudi paziti na pripovedovalce, da se ne bo vrinila kakšna mistifikacija.

„Bisernice“ sicer niso nobena strogo znanstvena zbirka, vendar niso brez znanstvene vrednosti. Zlasti naj bi vzbudile med mlajšim naraščanjem naše inteligence zanimanje in ljubezen za slovensko folkloro. Naša inteligenca živi sredi ljudstva in ima z njim številne krvne ali stanovske vezi. Duhovščina na deželi, učitelji, razumništvo po mestecih in trgih žive v neprestanem stiku z ljudstvom in bi lahko mnogo pripomogli k znanstvenemu proučevanju duševnega življenja, mišljenja in čuvstvovanja našega ljudstva. Na podlagi teh študij bi se poživila naša literatura in umetnost, gospodarstvo in omika in „last, not least“ tudi politika. Seveda je zato en bistven predpogoj: treba je z ljudstvom misliti in čutiti in predvsem tudi verovati. Kdor ne občuti poezije naših božjih potov in svetišč na višinah, kdor ne občuti čaru zvonov, ko zvoné „večernice“ ali „angelovo češčenje“, in molitve rožnega venca, ki odmeva zvečer skozi okenca v tiho noč, kdor ostane hladen, ko vidi, kako se ljudje na koleh plazijo okrog oltarja in poljubujejo tla in kdor se ne more zviti v zaprašen kotic v cerkvi in se med množico vernikov pomikati k spovednici, ne bo mogel nikdar razumeti duše in srca našega ljudstva.

Pravijo, da spi pod neko goro vojska kralja Matjaža. Ta vojska je naše ljudstvo! Toda mi jo bomo zagledali samo, ako bomo znali z njo misliti in čutiti. Potem bo pa vstala kot nepremagljiva sila in zdrobila svoje sovražnike.

Vsem ljubiteljem našega ljudstva pa priporočamo kar najtopleje, ne samo, da „Bisernice“ kupijo, ampak tudi, da jih čitajo in se skušajo vglobiti v dušo našega ljudstva in potem pomagajo s prispevki k slovenski folklori staviti podlago za naš „Narodni dom“.

Dr. L. L.

Dr. K. Glaser: **Osnovne misli o bodoči zgodovini slovenskega slovstva.** Ponatis iz „Straže“. Tisk tiskarne sv. Cirila. Maribor 1909. Strani 12.

Prof. J. Grafenauer: **Zgodovina slovenskega slovstva.** Založila Katoliška bukvarna. Ljubljana 1909.

„Petnajstletni trud z ‚Zgodovino slovenskega slovstva‘ me je ubil med lastnimi rojaki. Žalostno!“ — S temi elegičnimi besedami sklene g. dr. K. Glaser svojo brošuro. Upamo, da ni tako žalostno, kot si gospod pisatelj jemlje k srcu. Na vsak način bi to bilo tudi slabo spričevalo za naše razmere, ako bi en ponesrečen poizkus za vedno uničil sicer uglednega in učenega pisatelja. Njegova „Zgodovina slovenskega slovstva“ ima gotovo mnogo težkih napak. Predvsem ima mnogo razne navlake, ki pravzaprav ne spada k stvari in dela „Zgodovino“ nepregledno ali pouzroča, da se mora večkrat ponavljati isti predmet. Tako na primer ne moremo razumeti, kaj imata sveti Ciril in Metodij in starobolgarsko slovstvo opraviti z našim slovenskim slovstvom. Potemtakem bi moral tudi opisati starorusko, staropoljsko, morda celo staronemško slovstvo. Dolgi zgodovinski uvodi so popolnoma nepotrebni, ker so po vsebini večini čitateljev že znani. Manj inteligentne osebe pa tudi po Glaserjevi „Zgodovini“ ne bodo segle. Dotični dolgi uvodi bi se torej popolnoma lahko izpustili. Brižinski fragmenti bi se morda lahko omenili pod črto, istotako vsi slovenski drobci do Trubarja, kar itak nimajo za slovensko slovstvo nobenega pomena. Slovenska slovstvena zgodovina se pričinja z reformacijo. Toda tudi pomen reformacijske in protireformacijske dobe se ne sme precenjovati. Večinoma je to bila strogo cerkvena literatura, namenjena samo praktičnim potrebam, ki ni imela z umetnostjo nič skupnega. Zbiranje vseh literarnih spominkov je pa bolj delo bibliografa, kot pa slovstvenega zgodovinarja. Kdor bi hotel napisati politično zgodovino kakšnega naroda, tudi ne bi našteval diplomatsko natančno razne najneznatnejše vire. To mora biti dovršeno še pred njim. Seveda je bil gosp. Glaser v težavnem položaju, da se je lotil dela, za katero se niso bile dovršene predštudije. Gotovi gospodje pa, namesto da bi ustvarili dotične predpogoje, so si izvolili bolj komodno pot, da so pozneje udrihali po Glaserjevem delu. Ako odbijemo od Glaserjeve zgodovine vse nepotrebne in dolge uvode, preglede in dodatke, moremo „Zgodovini“ sami predvsem očitati, da je malo pregledna, malo duhovita in suhoparna, da ima mnogo pomot in izpustitev. Morali bi se pa tudi vprašati, v koliko je pri tem sokriv Matičin odbor. Ako pogledamo knjigo, spoznamo takoj, da se je pri papirju in pri tisku zelo skoparilo, kar gotovo ni bilo v korist preglednosti knjige. Glaser sam pripoveduje v navedeni brošurici, da je Matičin odbor hotel imeti knjigo razdeljeno v tri dele: prvi do francoske dobe, drugi do leta 1848., tretji do sedanjega časa. Do francoske dobe pa slovenskega slovstva v umetniškem pomenu sploh še bilo ni. Torej je matičin odbor sam hotel, da bi se v „Zgodovini slovenskega slovstva“ diplomatsko natančno naštevali razni molitveniki, katehizmi in versko polemična dela in tako je morala nastati knjiga bolj podobna suhoparni bibliografiji in izgubiti na preglednosti. Kar pa zadeva različne napake in netočnosti, je treba vpoštevati, da se je pa dr. Glaser lotil zidanja velikega poslopa,

za katerega ni bilo niti podstave, niti materiala še pripravljene in obdelane. Glaser pripoveduje, da se je moral šele boriti z odborom, da mu je za polbleiweisovo dobo, torej za čas, ko se je šele pravzaprav razvilo naše slovstvo, prepustil več prostora. S tem sicer ne maram izgovarjati Glaserjevih napak, treba je pa, da se enkrat nekaj pove tudi na drugo stran. Treba je pa tudi priznati, da je Glaser vložil v svoje delo mnogo truda in da nam je napisal delo, ki bo vkljub svojim napakam in pomanjkljivostim moralo ležati na mizi vsakega, kdor se peča s slovenskim slovstvom in jezikom, še dolgo vrsto let.

Kako težavno je bilo Glaserjevo stališče, se razvidi tudi iz tega, da ni doslej med nami še nobene edinosti niti v tem, kakšna naj bo naša bodoča zgodovina. Ali naj bo bolj z estetičnega in umetniškega, ali bolj s pragmatičnega praktičnega stališča? Ali naj obdelava predmet zgodovinsko-kronološko ali biografično, ali pa naj se spusti na neko visoko splošno perspektivo? Po mojem mnenju se da z vsakega stališča in na razne načine napisati popolno in krasno delo, najvažnejše je pa, da dobimo kmalu pragmatično-kronološko zgodovino slovenskega slovstva. Naše dijaštvo in naša inteligenca potrebuje knjige, iz katere bi se hitro lahko poučila, kdo je pisal in kaj in kako. Estetični flirt in visoko frazeologijo pustimo na strani, dokler tako krvavo pogrešamo pozitivnega dela in pragmatične zgodovine slovenskega slovstva.

Pozitivno, pragmatično stališče Glaserjevo se torej nikakor ne more grajati. Tega stališča se drži tudi prof. Grafenauer v svoji „Zgodovini slovenskega slovstva“, katere tiskovne pole leže pred nami in ima v kratkem iziti. Gotovo bodo tudi pri njem pogrešali kritiki estetičnega flirta, očitali mu bodo, da je pisal suhoparno in brez širokega obzorja umetniškega čustvovanja. Ravnotako gotovo je pa tudi, da bo njegovo delo vsakdo, kdor se hoče seznaniti s slovenskim slovstvom, sprejel z veseljem in s hvaležnostjo. To pa tembolj, ker nimamo nobenega drugega dela, ki bi moglo nadomestovati Grafenauerjevo „Zgodovino“. Glaserjeva je radi nepotrebne balasta in nepreglednosti težko rabna in nezanesljiva; Marnov „Jezičnik“ je sicer zanesljiv, toda on ima samo biografije posameznih pisateljev, se težko dobi in ni za dijake in manj izobražene čitatelje lahko raben; Kleinmeyerja je že Levstik tako zdelal, da o njem ni potreba govoriti; Janežič je prekratek in zastarel; Macun istotako in stoji tudi na napačnem stališču; Čop-Šafařík je zastarel in nepristopen. Skratka, na tem polju smo bili doslej revčki. Na drugi strani bila je pa že dolgo časa akutna potreba po pregledni, dovolj obširni in vendar ne preveč obloženi zgodovini slovenskega slovstva, ki bi služila dijakom pri pouku in ponavljanju, a dobro došla tudi drugim Slovencem. Zdi se, da je imel profesor Grafenauer ravno to potrebo pred očmi, ko je pisal svojo knjigo, za vzor mu je pa menda služil Kluge. V posameznosti se sedaj, ko imamo pred sabo nekaj pol, ne moremo spuščati. Vendar pa lahko izrečemo prepričanje, da se je pisatelju namen popolnoma posrečil. Iz uvoda se razvidi, da ima delo obsegati dva dela: prvega od Pohlina do „Novic“, ki se deli na „prosvetljeno dobo“ in na „romantiko“, drugi del pa ima obsegati „dobo narodnega probujenja“ („Novice“ in „Glasnik“), „Stritarjevo dobo“ in „Slovensko moderno“.

V tem slučaju bo moral biti drugi zvezek veliko obširnejši od prvega ali pa se bo izkazala potreba, da se razvije še tretji ali četrti, kar bi bilo še bolj želeli.

Meja med „prosvetljeniki“ in „romantiki“ je pač bolj idealna kot realna. Cojz in Vodnik sta bila pod marsikaterim ozirom romantika in predhodnika romantike, medtem ko bi marsikaterega poznejšega pisatelja lažje prištevali k „prosvetljenikom“. V ideji je pa ta delitev umestna in resnična.

Grafenauer obravnava predmet biografično, kar je za namen, katerega si je izbral, edino praktično. Najprej kratek, jasen uvod, potem se karakterizuje krog pisateljev, katerega obdeluje, omenja vplive, pod katerimi so stali in delovali, in medsebojne vezi, ki so bile merodajne za njihovo življenje. Potem pa opiše posamezne pisatelje, ki so spadali k dotičnemu krogu.

Knjiga je izšla iz peresa šolnika in je v prvi vrsti namenjena šoli in učeči se mladini. To se ji pozna na vsaki strani. Stavek je kratek, tehten kakor beseda profesorja. Gre se samo za to, da se nekaj pove in da se pové jasno in razumljivo. Z nekaterimi stavki vrže luč na dotično dobo, opiše razne zveze in vplive, potem pa gre dalje in prepusti čitatelja lastnemu razmišljanju, da si ustvari svojo sodbo. Nepotrebni besed, ki bi samo otežavale čitanje in učenje, se povsod izogiblje. Želeli bi, da bi pod črto navajal vire in slovstvo, pa je menda iz praktičnih ozirov tudi to opustil.

Prijetno zadeva tudi stroga objektivnost pisateljeva. Vedno pove jasno in brez fraze svoje mnenje brez ozira na osebe in na vladajoča razmerja. Njegova objektivnost se razvidi zlasti iz odstavka, kjer opisuje boje Čopa in Prešerna s cenzuro in cenzorji.

V svoji sodbi je vsepovsod samostalen in dosleden. Marsikje nastopa zoper kakšno splošno razširjeno mnenje in je izpodbija. Vse svoje sodbe pa opira na tehtne razloge in dokaze.

S svojo „Zgodovino“ bo gospod profesor gotovo odpomogel davni potrebi in ustregel splošni želji. V korist dobri stvari želimo njegovemu delu mnogo in trajnega uspeha.

Dr. L. L.

Dr. F. Grivec, **Vzhodno cerkveno vprašanje**. — Ponatisk iz „Voditelja“. Maribor 1909. Str. IV + 40. Cena 1 K. — Dobi se pri pisatelju v Ljubljani, Semenišče; ves donesek je namenjen za misijone.

Jako veliko se je pri nas že pisalo o vzhodnem cerkvenem vprašanju in o uniji. Napaka pa je bila, da smo stvar jemali bolj s čustvom in s stališča narodnega navdušenja, kakor pa z razumom in z razsodkom. Slovenci prebivamo najbolj oddaljeno od drugih Slovanov in smo najbolj izpostavljeni zahodnemu, zlasti nemškemu in laškemu vplivu. Posledica tega je, da smo v slovanskih vprašanjih najmanj pristranski, ker se nas čisto nič ne dotikajo razna pereča vprašanja, ki razdvajajo druga slovanska plemena med sabo. Druga slaba posledica pa je, da vsled tega večkrat premalo poznamo razna vprašanja, ki globoko posegajo v usodo slovanskih narodov, in se preveč opiramo v naših sodbah na srce in domišljijo, ali pa preveč lahkomišljeno ponavljamo, kar smo našli v raznih tujih virih.

Z veseljem moramo torej pozdraviti vsako delo, ki se opira naravnost na prvotne vire slovanske in